

IN DE BOSSCHEN IN HET VIJFDE DISTRICT

door Carel de Haseth / uitgesproken door Maite de Haseth bij gelegenheid van de opening van de tentoonstelling etsen van Bert Kienjet, Leiden, 18 november 2018.

Eigenlijk wel raar om – met de stem van je dochter – een tentoonstelling op meer dan 7.000 km van waar je zit, te openen. Een variatie op ‘trouwen met de handschoen’, lijkt het wel. Maar het heeft in ieder geval als voordeel dat de tekst wordt uitgesproken door iemand met een veel duidelijker stem dan ikzelf heb.

Maar goed, er wordt van mij verwacht dat ik wat zeg over de tentoonstelling waarvoor u hier gekomen bent!

Het begon allemaal in oktober 2011 met een mail gericht aan “*Geachte heer Carel de Haseth*”. Ik citeer: *Ik heb uw emailadres gekregen van mijn goede kennis en dorpsgenoot Aart Broek. Ter introductie: mijn naam is Bert Kienjet. Ik ben beeldend kunstenaar en beleidsadviseur bij de gemeente Leiden. Ik maak etsen.*

Achteraf bezien een efficiënte en vertrouwenwekkende introductie. Aart Broek is ook van mij een goede kennis en hij was jarenlang ook nog een eilandgenoot van mij. Mijn studietijd – een tijd die je niet gauw vergeet – heb ik in Leiden doorgebracht.

En etsen... Etsen hebben mij altijd geboeid en op een blauwe maandag heb ik zelfs nog een cursus etsen gevolgd.

Verder in de mail maakte Bert melding van een tentoonstelling *Driehoeksreis* die in januari 2012 in het Curaçaos Museum zou worden gehouden. Ook schreef hij dat hij aan een nieuwe reeks etsen was begonnen waarbij hij zich liet inspireren door mijn gedichtencyclus *Kleine zeereis* en daarover van gedachten wilde wisselen.

Ik beantwoordde de mail netjes met als aanhef “*Geachte heer Kienjet*”. In de volgende mail stelde Bert voor elkaar te tutoyeren en dat is zo gebleven.

We ontmoetten elkaar eind januari 2012 bij het Curaçaos Museum waar de etsen van de *Driehoeksreis* hingen. Een deel daarvan hangt vandaag ook hier.

Over die etsen heeft Bert zelf op de website Caribisch Uitzicht van de werkgroep Caribische Letteren een aantal interessante toelichtingen geschreven. Ik kan u die teksten van harte aanbevelen.

De driehoeksreis was de reis die de Nederlandse handelaren van de zeventiende tot de negentiende eeuw aflegden. Vanuit Nederland ging men met handelswaar naar Afrika. Met de opbrengst van de verkoop daarvan werden slaven (en goud en ivoor) ingekocht. De slaven werden naar Brazilië, en na het

verlies van Brazilië naar Suriname en Curaçao vervoerd en daar verkocht. Ten slotte werden Amerikaanse producten als suiker, tabak, indigo en cacao ingekocht voor de terugreis naar Nederland.

In zijn etsen vraagt Bert aandacht voor de banden tussen en de onderlinge beïnvloeding van de drie gebieden Nederland, Afrika en het Caribisch Gebied die het gevolg waren van deze driehoeksreis. Hij zet personages uit de verschillende culturen paarsgewijs naast elkaar en zet je aan het denken. Soms is die koppeling provocerend, maar uiteindelijk is het hem erom te doen de mens achter de geportretteerde te laten zien.

Maar eigenlijk drukt dat 'laten zien' niet helemaal uit wat waar het om gaat. Want de geportretteerden kijken vanuit hun tijd ook terug en dan vaak ook nog op een heel indringende manier. Wórdén zij gezien of zijn wij het die gezien worden?

Over zien gesproken, een ding is duidelijk: Bert ziet haarscherp. Het fascineert mij hoe hij levensechte portretten maakt van personen die op Curaçao op het gebied van de beeldende kunsten of in de politiek actief waren, maar die hij nooit gekend heeft.

Aan de tentoonstelling hield ik het portret van Johannes van den Bosch over. Een jonge man die je strak aankijkt, terwijl jij weet dat hij iemand was van uitersten. Initiatiefnemer van de Maatschappij van Weldadigheid in Nederland én tegelijkertijd bedenker van het voor betrokkenen – om het maar voorzichtig uit te drukken – bepaald niet weldadige cultuurstelsel in Indië.

In 1827/'28 verbleef hij enkele maanden op Curaçao en wij danken aan hem o.a. de Curaçaose Bank (tegenwoordig de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten) en de Kamer van Koophandel. Misschien heeft hij het ook indirect op zijn geweten dat er in Nederland jarenlang het misverstand heerste dat Curaçao en Suriname vlak naast elkaar liggen. Dat er zelfs een brug was van Willemstad naar Paramaribo. Want hij was degene die bedacht om Suriname en de zes Antilliaanse eilanden onder één bestuur in Paramaribo te plaatsen. Een eenheid die niet praktisch was en het niet lang heeft volgehouden.

Na de *Driehoeksreis* kwamen de etsen waarbij Bert geïnspireerd werd door mijn dichtbundel. Die zijn vandaag hier niet te zien. Het gaat niet om – zoals Bert dat uitdrukte – prenten die verbeelden wat het gedicht beschrijft en uitdrukt. Hij zag de cyclus als *“een groot aantal, min of meer thematisch gegroepeerde, metaforische beelden”*. Die verzameling wilde hij gebruiken *“als indelingsprincipe voor een, waarschijnlijk, groot aantal etsen”*.

En het werd een groot aantal etsen! Steeds weer kreeg ik een pak proefdrukken uit Leiden ter becommentariëring.

Van het een kwam het ander. Toen wij elkaar in 2012 ontmoetten, was Bert al vaak op het eiland geweest. Naar toen bleek op bezoek bij zijn zwager, die een goede bekende van mij is. En sinds 2012 is hij elk jaar opnieuw, soms met Josée en soms alleen, op Curaçao geweest.

Als Curaçaoënaar moet je natuurlijk trots zijn op zulke trouwe bezoekers. Maar dat neemt niet weg dat ik mij er toch elke keer weer over verbaas. Wat maakt die 444 vierkante kilometer, die 150.000 mensen,

zo bijzonder dat vreemden keer op keer terugkomen naar het eiland. Niet een keer naar Rome of Praag, niet naar Petra of de Grand Canyon, maar jaar na jaar steeds weer naar Curaçao.

En dan bedenk ik mij dat ik zelf ook zo'n soort instelling heb. Want elke donderdag opnieuw trekken we met een groep vrienden, officieel de Archeologische Werkgroep van het NAAM, het Nationaal Archeologisch en Antropologisch Museum, en minder officieel bekend als *'de Speurneuzen'*, de *'mondi'* in.

Wat precies de mondi is, is moeilijk te beschrijven. Het is geen bos, al zijn er wel stukken die als zodanig kunnen worden aangeduid. Vooral de manzaliña bossen. De manzaliña-bomen die in het eerste verslag van Johan van Walbeek, de man die Curaçao in 1634 op de Spanjaarden veroverde voor de West Indische Compagnie, voorkomen. Waar Van Walbeek schrijft dat een aantal van zijn manschappen ziek waren geworden van het eten van *"enig venijnig fruit op appeltjens gelijkend"*, kan het niet missen: dat zijn de giftige manzaliña-appeltjes.

Terug naar de mondi. Mondi is ook geen savanne, al geldt ook hier de mondi op bepaalde plaatsen savanne-achtig kan zijn. Je zou mondi ook kreupelhout kunnen noemen en dan vooral van doornige struiken als *wabi*, *palu di lele*, *brasia* en niet te vergeten verschillende cactussoorten.

De wandelingen van de Speurneuzen gaan niet over gebaande paden. Vooraf wordt een tocht uitgezet, waarbij gebruik wordt gemaakt van de eerste kadastrale kaart van het eiland, gemaakt door Werbata, een Indische landmeter die aan het begin van de vorige eeuw naar Curaçao werd gezonden om het eiland in kaart te brengen. Dat deed Werbata uiterst nauwkeurig: elk huis, elke put, elke plantagegrensmuur, elke dam, elke ruïne, enfin, alles tekende hij in.

Met een moderne GPS waarbij niet een satelliet-kaart wordt gebruikt, maar de kaart van Werbata, trekken we de mondi in op zoek naar wat er na meer dan honderd jaar nog terug te vinden is. Het zijn pittige tochten, niet alleen vanwege de doornige begroeiing waar je je een weg doorheen moet banen, maar zeker ook vanwege het Curaçaose klimaat. De tochten beginnen om acht uur en rond elf uur *"gaat de mondi dicht"*, zoals een van de Speurneuzen dat zegt. Dan schijnt de zon meedogenloos en is het tijd terug te gaan naar waar onze auto's staan. Rond de lunch eindigt dan de wandeling, waarbij je vuil en bezweet en niet zelden onder de krassen en met cactusnaalden in je lichaam thuis komt.

Maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de mondi kan ook heel mooi kan zijn. Wan-neer de wandelingen over heuvelachtig gebied gaan – wat vaak het geval is – heb je natuurlijk het uitzicht over het eiland vanaf heuveltoppen, vanaf plekken vaak waar je niet gauw komt.

En wanneer de regentijd aanbreekt na maanden van extreme droogte, leeft de mondi in korte tijd helemaal op. In een paar dagen tijd kleurt de mondi uitbundig groen en alles groeit en bloeit alsof het nooit anders is geweest. Er lopen beekjes en er vormen zich plassen waar zelfs waterlelies verschijnen.

Nu had Bert tijdens zijn eerdere bezoeken aan het eiland al etsen gemaakt van de zee, de kust, van mangrovebossen. Maar toen hij hoorde van de donderdagse wandelingen, vroeg hij of hij eens mee mocht... Sindsdien laat hij geen gelegenheid voorbij gaan om met ons op pad te gaan.

De wandelingen zelf en de (foto)verslagen die wij daarvan maken vormden opnieuw een bron van inspiratie voor Bert. Vandaag zijn er drie series die voortkomen uit de wandelingen in de mondi: *In de bosschen in het 5de district I en II* en de serie *Mondi*.

De etsen geven een beeld van de chaotische en ongeordende begroeiing en van de ondoordringbaarheid en van het soms ronduit vijandige van de mondi.

Maar tegelijkertijd proef je die vreemde aantrekkingskracht die van de mondi uitgaat en die maakt dat je elke week opnieuw eropuit trekt.

Misschien vraagt u zich af wat er bedoeld wordt met de *bosschen in het 5de district*. Dat is een citaat uit een brief die mijn grootvader, die toen gezaghebber van Bonaire was, in 1921 vanuit Bonaire aan de gouverneur van Curaçao richtte met het verzoek overgeplaatst te mogen worden naar het *hoofdeiland*. In die brief voerde hij aan dat hij ruim vijf jaar op Aruba, ruim vier jaar *in de bosschen in het 5de district* en ruim één jaar op Bonaire had gediend.

Mijn grootvader was districtsmeester van het vijfde district op Curaçao, het westelijk en meer heuvelachtig deel van het eiland. Een gebied waar er nog relatief veel min of meer ongerepte natuur is en waarin ook het Christoffelpark ligt.

Veel van de wandelingen van de Speurneuzen gaan door deze *bosschen in het 5de district*.

Al is het hier niet terzake, kan ik voor de nieuwsgierigen onder u zeggen dat het verzoek van mijn grootvader werd ingewilligd. Hij werd overgeplaatst naar Curaçao als districtsmeester van het tweede district in wat nu de buitenwijken van Willemstad zijn.

Maar terug naar de tentoonstelling. Het openen op afstand heeft als nadeel dat je niet vooraf het tentoongestelde werk kunt zien. Een deel van de etsen zag ik – zoals blijkt uit deze inleiding – op Curaçao, maar er is ook voor mij onbekend werk. De stierenvechters van de serie *Kampionnan*, de vrouwen van *Muhénan* (ik hoop dat ook de mooie etsen van Shon Ena Dankmeijer daar tussen zitten), *Oktober/november* en ten slotte *In de bosschen in het 5de district II*. Van deze laatste serie met fantasieportretten van wie zich in die bosschen zouden kunnen ophouden, stuurde Bert mij één per mail. “*Naar een door jou gemaakte foto*” schreef hij erbij.

Ik weet niet of mijn grootvader, die als districtsmeester inderdaad enkele veldwachters onder zijn commando had, ooit bezoek kreeg van de door Bert geportretteerde persoon, politiecommissaris Jan Appel.

Maar het is in ieder geval een mooie ets. Helaas met een wat tragisch verhaal. Appel ligt begraven op het protestantse kerkhof aan de Roodeweg. Op zijn grafmonument deze bronzen buste.

Bij een bezoek aan het kerkhof in 2011 bleek het niet meer op het monument te zijn. Ik vroeg de beheerder van het kerkhof naar het beeld. Hij vertelde mij dat iemand had geprobeerd het beeld te stelen, maar dat hij het had weten veilig te stellen. Hij klauterde in een vervallen graf en kwam met het beeld tevoorschijn. Ik maakte toen een foto, van het met verf besmeurde beeld.

Een paar maanden terug was ik weer op het kerkhof en de beheerder was er ook. Ik vroeg hem naar het beeld en hij vertelde mij dat het lang geleden was gestolen...

Ik denk dat ik genoeg gepraat hebt. U bent gekomen voor de etsen van Bert, niet voor toespraken. Ik wil eindigen met een gedicht dat ik voor Bert schreef als blijk van dank voor zijn vriendschap en waardering van zijn werk.

voor Bert K., etser

*als zien geen optie is
de ogen bedekt met was
alleen nog bellen tussen zuur en koper
en het zachte vegen van de veer
de burijn trekt donkere lijnen
het papier van water verzadigd*

*als zien geen optie is
draai dan het wiel
en laat de pers zijn werk doen*